



32.

DISSERTATIO INAUGURALIS CHYMICO-MEDICA  
DE

# SALE MEDICINALI CAROLINARVM

*QVAM*

FAVENTE SVMMO NVMINE  
IN ALMA REGIA FRIDERICIANA  
PRÆSIDE

DN. FRIDERICO HOFFMANNO  
ACADEMIÆ ET ORDINIS MEDICORVM SENIORE  
ET h. t. DECANO

PRO GRADV DOCTORIS  
SVMMISQVE IN MEDICINA HONORIBVS AC PRIVILEGIIS  
MORE MAIORVM RITE CAPESSENDIS

*At d. Maji Anni MDCCXXXIV.*

PVBLICO ERVDITORVM EXAMINI  
SVBIIGIT

NICOLAVS BORRIES  
HAFNIA DANV̄S.

---

HALE MAGDEBVRGICÆ

TYPIS IOHANNIS CHRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOR.



DISSERTATIO IN VOBIS PUBLICA CHYMICO-MEDICA

SALE MEDICINALI  
CAROLINARVM

AVVTORE  
FRANCISCO  
FRANCO

DR. FRIEDRICH HOFFMANN  
MAG. ET ORD. MEDICORVM SENIOR

PRO. GRAEVO DOCTORIS  
SUMMORVM IN MEDICINA HONORIVS AC PRIVILEGIIS  
MAG. MATHIAS RITE CASSENIENSIS

FRANCISCO ERDHOFF M. S. KAMMERRATHE  
FRANCO

NICOLAUS BORRIES

FRANCO  
FRANCO





DISSERTATIO INAUGVRALIS  
CHYMICO-MEDICA  
DE  
**SALE MEDICINALI  
CAROLINARVM.**

§. I.



Id quid in vniuerso rerum naturalium pe-  
nu, ad varias, easque graues & pertina-  
ces, ab humano corpore tam mature ar-  
cendas, quam commode debellandas  
afflictiones, certæ, securæ & comproba-  
tæ facultatisprehenditur remedium;  
profecto hoc nomine iure suo superbi-  
re existimo medicamenta ex salium fa-  
milia prognata, atque inter hæc maxime, quæ ob æquale aci-  
di & alcalini principii connubium vulgari termino apud Me-  
dicos vocari solent Salsæ, enixa, media & neutra. Quorum  
agmen constituunt a longinquo tempore ab antiquissimis Me-  
dico-

dicorum celebrata: Nitrum, tartarus vitriolatus, & tartarificus, arcanum duplicatum, nitrum antimoniatum, terra foliata tartari, sal a Glaubero dictum mirabile, digestivum Sylvii, sal polychrestum, quod ex nitro & sulphure paratur, ammoniacum, & pleraque ex optimarum herbarum ac plantarum succis inspissatis præparata salia sic dicta essentialia. Siquidem utilissima eorum virtus duplici potissimum se manifestat ratione: primo, quod in amplissima remediorum, quæ tam ex vegetabilium, quam animalium & mineralium classe prodeunt, lyua vix deest aliquod simplex machinæ nostræ solidis ac fluidis partibus tam amicum atque conueniens, ac ipsa hæc temperata salia: quippe quæ sanguini, lymphæ, omnisque generis animalium succis vario modo permixta, non vllam modo eorum naturali consistentiæ ac mixtioni inferunt notabilem mutationem, sed & in ipso nostro corpore optima sanitate fruente copiosius perpetuo generari, ac cum humoribus circumferri obseruantur: vti hoc vltimum ex vrinæ, nec non sudoris falso sapore satis manifeste animaduertimus. Quod vtrumque longe se aliter habet cum salibus acidis & alcalinis puris & extra connubium positis: quippe quæ plane nostri corporis humoribus aduersa & contraria, iis secundum naturam constitutis, nec inesse certum est, nec salua eorum, quæ ad vitam apta est, mixtione, diu inhære posse, satis clare per experimenta Chirurgiæ, quæ olim magni habita fuit, infusoriæ demonstrari potest. Ex his enim constat quod acidi magis vel minus saturati liquores, cuius generis sunt spiritus salis, nitri, vitrioli, solutio aluminis, per siphonem animalium viuientium venis iniecti, sanguini antea florido & celerrime per vasa currenti spissum illico nigri coloris inducendo coagulum, & latera vasorum membranoso-neruea constringendo & arrodendo præsentaneum vitæ exitum induxerint; alcalina vero fluida præ-

præsertim saturatiora, vt oleum tartari per deliquium, vel Spiritus salis ammoniaci copiosius eodem modo in sanguinem delata, animantibus ob expansam nimis & rarefactam humorum massam citam & violentam præcedentibus conuulsionibus mortem intulerint. A qua nociua facultate remotissima esse ex utroque hoc sale composita, neutrius generis salia, vel solum illud MALPIGHII experimentum demonstrat: qui ab infusi in canis robusti viuentis venam iugularem nitri solutione nullam mutationem, præter vrinæ copiosorem prouentum se obseruasse testatur *in libro de polypo cordis.*

S. II.

Deinde & saluberrimam neutrius generis salium virtutem exinde luculenter apparere arbitror, quod in expediendis cuiuscunque generis secretionibus & excretionibus, a quarum suppressione plurimi contumaces morbi tam gignuntur, quam fomentur & acerbiores redduntur, incidendo nimirum viscidas ac tenaces cruditates, quæ in ventriculo ex alimentis minus subactis natæ hospitantur, & magnorum sæcundæ sunt malorum genetrices, ipso quoque sanguine spisso resolucendo, attenuando, per glandulas ac vasa in visceribus promte transprimendo, per glandulas ac vasa in visceribus promte transprimendo, æque ac noxios humores per omnia excretoria, prævia leni eorum vellicatione, sine tamen sanguinis exæstuatione, sine torminibus & spasms, vt aliis vehementioribus solenne est purgantibus, blande euacuando, vix in rerum natura sui habeant simile. Quemadmodum vero tam acida suo tempore ad appetentiam & dissolutionem ciborum promouendam, & temperandas in primis viis hospitantes bilioso-sulphureas cruditates, quam alcalina ad absorbendam aciditatem, resolvendosque spissos humores moderate & debira cum circumspessione usurpata, multos corpori humano præstant vsus; ita præsertim salia alcalica mitiora salibus neutrius generis iuncta, horum efficaciam mire exaltare obseruantur;

tur: eo quod acidus, qui aperitiuam salium vim infringunt, succos imbibendo, salis medii genium acquirunt, & in soluenda ac educenda præsertim tartarea, quæ in renibus se-  
fecernitur, mucositate omnia alia diuretica & aperitiua quam longissime antecellunt.

§. III.

Quam præstans itaque & multiplex salium mediorum & ex parte etiam alcalicorum in corpore humano est utilitas; tam admiranda quoque diuina pro hominum salute cura ac providentia: quod plures eiusmodi generis salibus fetos saluberrimos tam calidos, quam frigidos fontes huc illuc e terræ latebris sponte promanare voluerit. Et eo magis etiam notandum puto veterum errorem, qui cum chymicæ rationalis plane essent ignari, neglecto accuratori horum fontium examine, eorum virtutes a variis metallicis, vitriolicis, bituminosis & alienis plane, nescio quibus, subterraneis materiis deriuarunt. Enim vero licet negari penitus non possit, inesse quam plurimis & thermis & acidulis tenuissimum illudque summe volatile martiale vitriolicum principium; quod ex adiectione gallarum patescit, quæ recenter ex scaturigine hauritam aquam atro purpureo colore imbuunt, diutius vero a fonte præsertim sine operculo seruatam, immutatam linquunt: hoc tamen, quia facillime in auras auolat, & paucissimis ad aliena loca transuectis aquis inhæret, pro genuino & præcipuo operandi in fontibus fundamento haberi nequiquam potest, postquam peritissimorum in Chymia virorum opera nos docuit, plurimas vbicunque etiam ortæ fuerint acidulas & thermas in eo conuenire, quod sale imbutæ sint medio & alcalino plus minus abundante. Atque ab hoc etiam, potissimas omnium fontium salubrium virtutes dependere, præ ceteris



ceteris demonstrare operam dedit *Illustr. PRAESES* in suis scriptis, quæ de aquarum mineralium elementis ac viribus tam in genere, quam speciatim de Carolinis, Sedlicensibus aliisque cum publico communicauit.

## §. IV.

Eidem etiam laudatissimæ naturæ scrutatorum opera acceptum referre debet nostrum seculum, quod iam penitus naturam ac genium istorum, quibus salutares maxime in Germania pollent fontes, salium vna cum suis differentiis ac viribus diuersis cognoscamus. Scilicet multis experimentis physico-chymicis iam quidem in vulgum notis demonstratum est; alios fontes tantum alcalino sale, instructos esse, ut sunt Selteranus, Emsensis; alios minori salis alcalici cum terra martiali iuncti portione præditos; ad quos pertinet Spadanus, Buchensis qui Carolinis adiacet, Pymontanus, Carbenis in Wetterauia & Tœnsteinensis, aliis Antonianus dictus; alios vero sale magis falso amaricante, ut Egrani, Sedlicenses; alios porro terra alcalina subtiliori cum pauco sale falso & alcalino, ut Wildungenses esse imbutos; quosdam verum salcommune admixtum possidere, ut constat de Wisbadensibus, Tœnsteinensibus & Egranis. Quos omnes mire antecellunt Carolinæ thermæ, quippe quos præter sal medium amarum & terram calcaream magnesiæ admodum similem, copiosum etiam alcalinæ & lixiuiosæ indolis sal in se recondere, adeoque in grauioribus chronicis morbis, præsertim qui ab acidis & viscidis humoribus proueniunt, curandis, aperiendis omnis generis excretoriis, maxime vero vrina & aluo fortiter mouendis, hæmorrhoidali quoque & mensium fluxu restituendo, omnes reliquas soterias aquas longissime antecellere pridem in peculiari dissertatione de thermis Carolinis docuit, & plurimis experimentis atque obseruationibus confirmauit, *Illustris*

stris PRAESES, atque post hunc celeberrimus BERGERVS in diff. eiusdem inscriptionis.

§. V.

At cuiuscunque demum generis sint ista, a quibus medicinalem suam vim salutare fontes mutuantur, salia, eadem tamen omnibus arte factis tam mediis supra recensitis, quam alcalinis multis nominibus anteposenda esse, constans affirmare audeo. Quippe subtiliori longe & naturæ magis amico tam acido, quam alcalino principio ea constare, vel exinde elucescit, quod salia ex fontibus prognata pleraque fere in æquali purissima pluuialis præsertim calefactæ aquæ portione penitus soluantur, cum arte facta plurima vel triplo, imo quadruplo maiorem menstrui requirant quantitatem, & longiori quoque ad sui intimam solutionem tempore opus habeant; nec non quod calori ignis exposita facillime fluant, quod secus contingit cum artificialibus. Vnde nec dubium est fore, ut corpori nostri succis facilius permisceantur, atque per vasa minima promptius transeant, quam illa, quæ ex grauiori naturæ infenso acido & alcalino sale ab artificibus componuntur.

§. VI.

Quemadmodum vero non omnibus æqua facultas & occasio est, iplos fontium medicatorum natales visitandi, & in loco eos vsurpandi, neque cuiilibet sumtus ad transportationem aquarum necessarii suppetunt; ita Chymiatri plurimorum ægotantium inopiæ consulturi, diu de salibus per legitimam coctionem & euaporationem ex fontibus præparandis, quibus in sufficienti & adæquato menstruo solutis in sui corporis commodum vti quoque possent exteri, solliciti fuerunt. Primus inter hos fuit celeberrimus Angliæ Medicus D. GREW, qui ex patrio Ebshamensi fonte eiusmodi amarum purgans sal præparare, & magno cum fructu peculiari tractatu de meliori com-

mendare cepit. Enim vero cum admodum exigua sit salis, quod ex hoc fonte elici potest, portio, tantum omnino abest, ut eiusdem sub nomine hodie quod circumfertur, & viliori certe pretio venditur, Anglicanum dictam sal amarum, genuinum nativum ex fonte eductum sit, quale Doctoris Grew fuit, ut liquidiissime potius inter omnes, qui accuratiori chymico examini id subiecerunt, constet: illud ex salis communis cum acido vitrioli, vel aluminis miscela, ad exemplar Glauberiani preparari, uti id probe annotavit LENTILIVS in *M. N. C. cent. III. IV. Obs. 173.* & ulterius demonstravit III. PRAESES in *diff. de salum medicorum excellenti virtute*

§. VII.

Præter Ebshamense celebratissimum hætenus fuit sal fontium Sedlicensium siue Seidschurtzenium, quorum usum per aliquot secula obliuione obrutum, vna cum sale ex iis preparando medicinali, primus omnium detexit *Illustr. PRAESES*, & in peculiari scripto commendauit. At vero cum ipsi Sedlicenses fontes sale hoc mediæ solum naturæ & ab omni alcalini prædominio libero imbuti, virtutibus longe inferiores sint Carolinis; quippe quæ ob notabile lixiuiosum salis cum medio commercium in grauissimis chronicis affectionibus debellandis omnibus aliis hucusque palmam præripuerunt; ideo diu Venerandus Præses de eodem sale ex fontibus Carolinis educendo fuit meditatus, maiora scilicet inde suspicatus commoda, quam ex vilo alio hætenus vel nativo vel artificiali fuerint præstita. Quare cum sæpius ab illustribus personis in Carolinas vocatus crebriorem & elementa & præclaras huius fontis virtutes examinandi habuerit occasionem, dudum quoque peritis in arte pharmaceutica eius loci viris autor exstitit suorumque, ut naturale, quod recondunt thermæ, sal ex iis iuxta artis regulas elicere & publico vili

offerre facerent periculum. Factum hinc quidem est, ut plures iam annos ruditer saltem costum in minori copia ad priuatos tam ægrotorum Carolinas vsurpantium, quam Medicorum expetentium vsum in pharmacopolio fuerit seruatum; at tamen diligentiore & frequentiore eiusdem præparatione ut exterorum etiam & a fonte remotiorum commodis consulere, eo vsque ob peculiare forsitan priuatam maxime incolarum vtilitatem respicientes causas obtineri non potuit; donec ab hinc triennio, cum ab Augustissima Romani Imperatoris Maiestate ad deliberandum de eiusdem salute cum Illustri Archiatro Dno PIO NICOLAO DE GARELLI in Carolinas vocaretur Excellentissimus FRIDERICVS HOFFMANNVS, curiosus quidam pharmaceuticæ licet scientiæ ignarus, senatorii ordinis vir, Dn. GEORGIVS BERNHARDVS RICHTERVS, tinctoriæ arti deditus, elegans quoddam salis ex thermis Carolinensibus educti, & ab omnibus terræ lordibus liberati specimen offerendo, ab hoc celebratissimo Medicorum pare examen & disquisitionem eius peteret. Laudarunt ambo institutum, & compendiosam simul optimum ex fontibus sal eliciendi methodum suppeditarunt. Ex quo tempore etiam tanta virtutum præstantissimarum multitudine se commendauit istud sal, ut non modo a præsentibus sub ipso fontis vsu, sed a remotioribus quoque optimo cum fructu vsurpetur, ac copiose iam distrahatur. Ego vero cum ipse ante annum in Carolinis degens & præparationis & effectuum nostri salis in plurimis morbis singularium fuerim testis; hinc annuente & adiuuante Illustri Dno PRAESIDE, *Patro- no ac Præceptore meo ævum venerando*, operæ pretium duxi, peculiarem Carolinensium thermarum salis indolem elementæ ac virtutes, in specie vero præ Sedlicensi, quod hæctenus palmam tenuit, prærogatiuam sequentibus demonstrare.

§. VI.

## §. VIII.

Primo quidem, ut quæ de præparatione huius salis scire conuenit, paucis complectamur, monendum est, materiam huic salis suppeditare fontem illum, qui furioso impetu feruidissimus ex terræ latebris profilit, & ea vulgo in Carolinis dicitur det Prudel. Huius videlicet feruentissimæ aquæ pro vna vice circiter mille libræ vulgares ex scaturigine haustæ in catina ferrea super igne posita vsque ad cuticulæ apparentiam inspissantur; & præuia per filtrum colatione, aëri frigidiori exponuntur, ut in crystallos abeat inspissamentum. Remanens autem a prima crystallisatione liquor de novo inspissatus ad crystallandum reponitur. Atque hoc tamdiu reiteratur, quamdiu in fundo sal coire cernitur. Emergunt inde crystalli prioribus ex asse similes, nisi quod vltima a prioribus albedinis præstantia superentur. Massa producti hinc salis, æquat trium librarum medicarum pondus; vnde calculi beneficio constat, quod ex vna libra aquæ drachma circiter dimidia salis puri sit elicienda. Residuum, quod in fundo post absolutam crystallisationem conspicitur, est Tinctura aurantiæ coloris, saturate lixiuiosa, cum acido tamen minus effervescentes, saponacea & oleosa, quæ spiritui vini rectificato permixta ex parte ab eo soluitur, & alcalino caustico sapore eum imbuunt, ex parte vero in fundum instar magmatum spissidelabitur. Ad filtri vero parietes concrevit terra martialis adstringens lutea, & croco martis similis.

## §. XI.

Exposita sic quam fieri potuit breuissime genuina, quæ ex Carolinis fontibus sal elicitur, methodo propius iam ad ipsius naturam penitus inquirendam, & differentiam a sale maxime Sedlicensi ostendendam accedimus: primo quidem experimenta cum vtroque insituta exposituri, & ex his deinde præstanti

stantiam prioris præ ultimo demonstraturi: Phænomena autem circa utrumque obseruata huc redeunt: I. Paratum e thermis Carolinis sal ex crystallis constat oblongis, niuei coloris, pellucidis, & interspersis hinc inde variis aquosis. Sedlicense minores exhibet, quæ iridem oblongæ quidem sunt, sed albedine, & aquosa pelluciditate prioribus cedunt. II. Sal Carolinarum tam in aqua solutum, quam solida forma gustu exploratum, saporem præbet ex parte lixiuiosum, ex parte amarum, mitiorem tamen quam Sedlicense, quod intense amarum est & valde nauseosum. III. Aquæ purissimæ communis calefactæ vncia salis Carolinarum drachmas decem & scrupulos duos, Sedlicensis vero vnciam vnã recipit; Frigidæ vero eadem portio a Carolinensi præter drachmas sex cum vno scrupulo, & a Sedlicensi præter drachmas quinque & duos scrupulos nihil soluit. IV. Solutio salis Carolinarum ex adiecto violarum Syrupi colorem adipiscitur viridem; a quo Sedlicense nullam patitur mutationem: V. Aqua Carolinarum sale saturata ab oleo tartari per deliquium parato nullam sentit turbam; Sedlicensis vero solutio ab eodem inspissum lactei coloris conuertitur coagulum. VI. Productum ex Carolinis fontibus sal cum omnibus tam mitioribus, quam fortibus acidis vehementer effervescit, hinc ab affuso vitrioli spiritu vel alumine crudo, in aqua prius soluto, desinente effervescentia in sal tertium amarum transit: Quod minus contingit in Sedlicensi. VII. Spiritus vini rectificatissimus saturatæ salis Carolinarum solutioni affusus, lacteum ei inducit colorem, & in fundum deicit puluerem tenuissimum albicantem; qui ablato per accensionem vini spiritu in aqua facillime soluitur. Idem vero si Sedlicensi soluto misceatur, præcedente coloris turbidi in lacteum mutatione, spissum niueæ massæ præcipitatur coagulum, in aqua tamen post combustum vini spiri-

spiritum promte solubile. VIII. Cum sale ammoniaco per triturationem probe subactum sal Carolinense, sponte liquefcit, & odorem spargit volatilem penetrantissimum; quod frustra expectatur a Sedlicensis cum eodem miscela. IX. Eductum e Carolinis thermis sal fornaci calido injectum cito fluit; frigidioris vero aeris accessui diutius expositum non liquefcit quidem, sed instar magnesiæ in tenuissimas moleculas dissolvitur. Sedlicense nec a calenti nec frigido aere mutatur. Hinc X. etiam igne difficiliter fluit vicinum quam prius. XI. Vna salis Carolinarum pars cum dupla antimonii crudi portione permixta, & in crucibulo candenti fusa præbuit regulum antimonii Medicinalem, intense rubicundum & fragilem; qui ab eadem salis Sedlicensis & antimonii miscela sine sale tartari obtineri non potuit. XII. Sal Carolinarum cum sexta pulveris carbonum parte mixtum, in crucibulo ignito facillime fluit, & massam hepatis sulphuris amulam largitur; quod in aqua solutum atramenti instar est sympathetici, & literas ex solutione sacchari saturni vel aceto lithargyrii chartæ impietas, antea plane non cognoscendas, luteum iis inducendo colorem, manifi stat. Sal Sedlicense idem nunquam præstat, sine additione salis tartari. XIII. Eiusdem hepatis sulphuris in aqua facta solutio viridescit, sed aeri libero diutius exposita colorem adfciscit limpidum, de labente interea in vitri fundum terra viridi, a qua si purior aqua portio separetur, & separatæ spiritus vitrioli affundatur, penetrans admodum fetidus emergit odor, & sulphur ex albo cinericeum præcipitatur; quod ipsum cum oleo terebinthinæ vel amygdalarum intime subactum balsamum sulphuris constituit: Sal Sedlicense eadem proportione cum pulvere carbonum mixtum, & eodem modo in crucibulo candente tra-

clatum, praeuio magno ebullitionis motu sulphureum praebet odorem, neque fortissimo igne fluit, & calcinatum in fundo relinquit terram in aqua minus solubilem; quod si vero miscela huic sub initio sal tartari addatur, eadem contingunt phaenomena, quae a Carolinarum sale iam memorata. XIV. lidem quoque singuli effectus obseruantur, si loco pulveris carbonum, nigricans illa, quae a liquoris anodynii mineralis Hoffmanni destillatione remanet, substituatur terra, ac cum eadem Carolinarum sali iusta proportione nupta simili ratione adornentur experimenta; luculento testimonio, quod ista terra multum sulphurea & inflammabilis materiae in se complectatur. Nihil horum succedit cum Sedlicensi ejusdem destillationis capiti mortuo juncto; nisi conueniens salis tartari portio adiciatur. XV. Ultimo denique per destillationem nostrum sal exploraturi, tres ejus uncias indidimus retortae vitreae, ex quibus fortissimi ignis beneficio praeter omnem spem atque opinionem unam cum dimidia unciam & drachmas duas aquae limpidae dulcis & empyreumaticum odorem exhibentis, quae nec cum acido nec alcali ebullit, obtinuimus. Residuum in retorta cinericei erat coloris, solvebatur in aqua, & ab affuso oleo tartari per deliquium penitus non mutabatur, cum acido vero mixtum effervecebat. Cum sale ammoniaco tritaturum volatilem penetrantissimum spargebat odorem, absque tamen colliquatione, quae ab ipso Carolinarum sale ante destillationem obseruata fuit. Par salis Sedlicensis quantitas retortae indita, aquae insipidae unciam unam & drachmas tres phlegmatis aciduli autem drachmas duas dedit. Remansit hinc terra spongiosa calcarea nivei coloris, cum aqua frigida instar calcis viva fortiter ebulliens & eam calefaciens; quae cum sale ammoniaco mixta omnis odoris expers manet, & in aqua soluta ab adjecto oleo tartari per deliquium in spissum vertitur coagulum.

S. VIII.



## §. X.

Ex adductis his experimentis satis luculenter apparere arbitror, quæ utriusque salis sit indoles ac differentia. Quippe cum thermarum Carolinarum sale suscepta, eius omnia sunt tenoris, ut pleraque & a quovis alcali, sale tartari & cineribus clavellatis, nonnulla vero etiam ab omnibus mediæ naturæ salibus, nitro, arcano duplicato, tartaro vitriolato, aliisque observentur. Quare nec dubitare quempiam spero, quod sal ex Carolinis fontibus eductum duplex diversi generii contineat principium, alterum alcalinum, alterum mediæ salinæ naturæ cuius ultimi præsentia vel ex inde satis manifeste cognosci potest, quod in crystallos abeat oblongas, ab aëre in liquamen fluidum non dissolvatur, & præter lixiviosum etiam amaricante sapore sit præditum. Quæ omnia contrario modo in salibus mere alcalicis contingere, nemo hodie non novit. Et licet negari non possit, salis alcalici portionem sal neutrum in Carolinensi superare, id tamen ex observatis vero admodum videtur simile, quod a dimidia parte salis mediæ quantitas parum recedat. Ad Sedlicense vero quod attinet sal, eo collidunt omnia cum eo facta tentamina, ut idem ad salia perfecte neutra referendum sit, quæ nec acido nec alcali eminenter abundant, sed ex æquali utriusque portione nupta sunt composita: quemadmodum omnes & iidem effectus observantur, quando per artem præparata salia neutrius generis, ut arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus & tartarizatus aliaque eiusmodi chymico examinari subiiciuntur. Deinde vero & illud ex adductis experimentis elucere arbitror, quod sal e Carolinis elicium longe subtilioris sit indolis, quam Sedlicense; quod in aqua & difficilius solvitur, & maiorem menstrui copiam requirit. Curiosum denique & hoc observatum est, quod tanta in salibus

bus delitescere possit aquæ portio; quam etiam fuisse causam existimo, quod Carolinum sal & ammoniacum sicca inuicem mixta liquefacta sint: cum educto per destillationem humido, id non contigerit cum resistente sale.

## §. XI.

Partium atque elementorum, quæ sal Carolinensium thermarum constituunt, hæcenus exposita natura, & proportio statim nos docere poterit, quisnam in corpore humano usus, & quæ vires in variis morborum generibus tam arcendis, quam tollendis ab eo sint expectandæ. Quas vero omnes partim ab alcalino, partim a medio, quod continet sale, partim ab utriusque conjunctione deducendas esse, neminem puto, quin perspiciat. Primo itaque ut ab alcalina ejus superabundante parte initium faciamus, præstans utique illius est virtus in absorbendis, quæ in primis viis partim ab alimentis acidis, quibus pleraque hominum pars delectatur, partim ab imminuta ciborum digestionem, sæpe resistunt, aciditatibus; quæ incrassando reliqua alimenta præsertim ex lacteorum familia desumpta, item mucilaginosæ & ex fructibus horæis parata, non modo insensibilium cruditarum generices sunt, sed & vasa, quæ ventriculum percurrunt, sanguinea & nervea, a quorum legitimo elatere omnis fere concoctionis vigor pender, constringendo fluidi & sanguinei & nervi ingressum arcunt; adeoque ad spasmos intestinorum, colicam, cardialgiam, ructus, flatus, & anxietates præcordiorum, capitis dolores, appetitum incoercibilem, si bres, aliosque graves morbos quam facillime disponunt. Quibus omnibus, si a contento in primis viis acido, originem eos trahere indicium sit, ipso hoc sale vix salubrior ac promptior opponi potest Medicina. Vnde nec mirum est, quod hypochondriacis & hysterico malo laborantibus personis, quæ ab

d. bilita-

debilitatam stomachi & intestinorum vim peristalticam, parum digerunt, & cruditatibus acidis tam fouendis quam generandis admodum aptæ sunt, præ omnibus aliis stomachicis ac roborantibus insignem præster utilitatem.

## §. XII.

Deinde cum omnibus alcalinis & hæc sit propria facultas, ut si cum acidis congreantur, eadem in sal conuertant tertium amaricans, purgante præditum virtute; ideo & hoc nomine peculiariter commendari meretur sal alcalinum thermarum Carolinarum, quod, si sufficienti & acido in primis viis hospitanti proportionata ingeratur quantitate, illud hostile cum omnibus cruditatibus per aluum euacuet, & adeo omnibus, qui ex obstructa aluo sentiunt incommoda, opem afferat longe saluberrimam. Quo ipso multum antecellit sal Sedlicense, quippe quod nisi alcalino quodam puluere ut lapidibus caucorum & conchis præparatis acuat, in corporibus, ubi acidum primas vias occupat, plures sæpe molestias, quam leuamina creare obseruatur.

## §. XIII.

Maiora autem his sunt, quæ ab vtriusque tam alcalini, quam medii salis combinatione in corpus nostrum deriuantur commoda. Eminent hinc maxime nostri salis virtus in incidendis viscidis aculentis humoribus, qui in ventriculo atque in intestinis sæpius colliguntur, & tunicam nerveam inuiscando æque ac menstrui ad digestionem necessarij affluxum interceptiendo, & sensum & motum stomachi imminuunt, hinc appetentiam prosternunt, nauseam & vomitus cient, & plurimarum cruditarum genesi velificantur. Vnde non modo appetitui, sed & digestioni ab hac causa læsis egregie opitulari nostrum obseruatur sal. Porro cum ista cruditarum in primis

C

viis

viis stabulantium sit indoles, vt, non modo ventriculum agrauando & distendendo, respirationem reddant difficilem, pectorisque anxietates inferant, sed & latera tam vasorum percurrentium, quam adiacentium viscerum, hepatis, lienis & renum comprimendo, & vasa lactea ac glandulas secernendis & attenuandis humoribus destinatas obstruendo, sanguinem efficiant spissum salsum ac cacochymicum; hinc patet, quam ampla sit Carolinarum salis vtilitas in omnibus iis auertendis & auerruncandis afflictionibus, quæ ab humorum spissitudine, viscerum infarctu, & impedito secretionum successu oriuntur.

## §. XIV.

Neque vero solum inter alterantes, sed & præcipue inter euacuantes medicinas nostrum sal peculiari pollet prærogativa. Enim vero commune hoc cum omnibus aliis tam alcalicis, quam mediis habet salibus, vt non modo humorum viscidorum cohesionem imminuere, sed & solidas molliores, præsertim vero neruoso membranaceas partes stimulando, elaterem & vim contractilem earum augere, adeoque & resolutas cruditates euacuare valeat. Quare peracta humorum, qui in primis obuii fuerunt, acidorum correctione & viscidis glutinis a crusta villosa absterfione, incipit primo in fibras intestinales agere, & proritate per leniorem vasorum vellicationem maiori liquidi neruosi affluxu vim peristalticam intendit; quæ adacta, non modo vasa, quæ inter membranas intestinales currunt, serosa, sanguinea & lymphatica conuasfando, maiorem fluidi in caua intestinorum transfillationem prouocat, sed & attenuatis & dilucis hac ratione cruditatibus minus tunc resistentibus per aluum copiose eliminandis quam promptissime inseruit.

## §. XV.

## §. XV.

Hac ipsa vero aluum aperiente facilitate quantum omnia alia leniora & fortiora etiam purgantia, cito, iucunda, & tuta operatione nostrum sal antecellat, dici vix potest. Siquidem tenerioribus & exquisitiori fibrarum tenuitate præditis, sufficienti in copia, & sub convenienti menstruo oblati vix hora dimidium expectat effectus. Iucunditate vero & saporis & lenioris operationis mire se omnibus commendat, qui delicatioris gulæ & sensus pleraque obid auferantur evacuantia, quod partim amaricante & tædioso sale necueas palati & oesophagi fibrillas irritent, hinc nauseam, sæpiusque vomitum producant, quam in ventriculum delata molestas intestinorum tensiones ac crispaturas inferant, nec sine acerba intestini recti rofione feces subducant: Quod plane alienum est a sale Carolinarum. Securius denique est omnibus aliis vehementius aluum mouentibus medicinis: eo quod sine motuum exacerbatione, sine ventriculi, eiusque toni & appetitus deiectione, sine sanguinis exastuatione, efficacissime subducit noxios humores, nec aluum relinquit obstructam; qui omnes pessimi effectus aloeticis resinosis & acrioribus purgantibus solennes sunt. Quapropter & omni ætati, sexui & temperamento, summo cum fructu exhiberi potest. Imo vero multiplici compertum est experientia, quod plurimi quibus a multis annis nunquam sine pilularum assumptione, aut clysterum iniecti ne aluus soluta fuit, ex continuato præsertim nostri salis usu tam eximiam persenserint virtutem, ut postea sine molestia & sine medicamentis aluum habuerint apertam, liberam & ordinariam. Neque vero hoc tanto sedum numero efficit, quam Sedlicense, cuius assumpta vnica vnica vel robustissimos octies & decies desidere cogit, & in nonnullis etiam ob copiosum & frequentem acris feri secessum molestas intestini-

testini recti rosiones, imo saepe per aliquot dies aluum obstipatam cum tenefino relinquit. Non facile autem id obseruatum fuit a Carolinarum sale, quod mitissime potius sordes educit, & si robustis ac sanis corporibus ad sex vel octo drachmas porrigitur, vix vltra quatuor vel quinque sedes sine molestia ciet, & subsequentibus diebus aluum fluxilem cum appetitus incremento conseruat.

## §. XVI.

Cum itaque tam nobili & naturæ tam amico purgante effectû polleat sal Carolinarum; idcirco tam in anteuertendis, quam abigendis, quæ ab aluo diutius obstrueta originem trahunt, vel exacerbantur, afflictionibus conducit. Neque enim rara eorum sunt exempla, qui cum solenni alui obstipatione laborantes quotidianis fere cephalalgis, pectoris anxietatibus, respirationi difficili, phlogosi, hypochondriorum tenionibus, aliisque chronicis infimi ventris passionibus obnoxii fuerunt, a nostro sale, insigne omnium malorum experti sunt alleuamentum. Præterea plures prostant obseruationes, quod ab aluo diutius constricta, spasmos intestinorum inferente, ac sanguinis per abdominis vasa circuitum impediente, impetuosa sæpius humorum ad superiora & viscera contigua fiant reurgationes. Quæ si in capite contingant, dolores acerbissimos, vertigines, apoplexiam, melancholiam, grauiâ insomnia, agrypniam cum terrore, sensuum stuporem, ophthalmiam, aurium tinnitum, æque ac auditus difficultatem causantur; in pectore vero anxietates, cordis palpitationes hæmoptysin, peripneumoniam, inflammationes producant; in hepate inflammationes, vesiculæ felleæ spasmos, hinc icterum, in liene, vasorum breuium rupturam ac vomitum cruentum efficiunt, in renibus & vesica ad mictum cruentum & calculosas concreciones ansam suppeditant. Quæ omnia grauissima pathemata salu-

ta saluberrimi nostri salis tempestivo usu arceri posse, extra omnem dubitationis aleam est positum.

## §. XVII.

Proinde peculiaris quoque est illius virtus in promovendis sanguineis, quæ per uterum ac vasa hæmorrhoidalialia solennes sunt, excretionibus: eo quod spissum, qui vasa comprimit, mucum incidendo, & educendo vasorum liberorem reddit & contractionem & dilatationem, atque hinc expeditiorem humorem transitum & exitum conciliat. Prasertim vero hoc præstat, si per aliquot dies cum pilulis balsamicis, ex depurata aloes parte, extractis amaris & gummatibus ad exemplar Beccheri paratis, quæ sanguinem ad loca dicta promptius compellunt, exhibeantur, & infusorum ex herbis sic dictis uterinis, pulegio, melissa, millefolio, matricaria, mercuriali, floribus cheiri, chamomillæ, croci &c. paratorum potuificentur. Qua ratione & irregularem aut suppressum mensesium & hæmorrhoidum fluxum ad ordinem reductum, & varicosas venarum in utero ac ano distentiones ac tumores cum emolumento sæpius soluta fuisse, plurimis exemplis manifestum est. Neque vero in conulsiuis spasmodicis hysteriarum passionibus hoc sal, effectu carere ut ex compluribus aliorum observationibus, ita nouissimo exemplo mihi constat, de virgine nubili singulis mensibus per integrum biennium epilepsia & suffocationibus hysterice afflicta, quæ ex sæpius repetito salis Carolinarum cum pilulis balsamicis iuncti usu optime conualuit, & menses sine tentaminibus spasmodicis, habet liberas ac sufficientes.

## §. XVIII.

Simili quoque ratione nititur peculiaris nostri salis in aperiendis viis vrinariis, & educenda, quæ in renibus a sanguine segregatur, salso sulphurea mucositate efficacia: qua

pariter laudatissima alias diuretica mire antecellit. Hæc enim cum sulphuræ volatilis, & causticæ vt plurimum sint indolis, non modo stricturas vasculorum in renibus, vteribus & vesicæ exquisite sentientium adaugent, adeoque dolores vehementiores inferunt, sed & sanguinis vorticosum motum accelerando, sæpius vel omnem vrinæ fluxum sufflaminant, vel subtiliori eius parti transitum tantum præbendo, pluribus grauioribus morbis ianuam aperiunt. Quorum nihil a nostro sale debet metui: quippe quod incidente sua virtute tartareas concretiones soluit & tubulos renales, & his conexas vrereturum ac vesicæ membranas leniter stimulando maiorem vrinæ sequestrationem, & expeditiorem exitum procurat. Minor est hæc in Sedlicensi sale vis; quod copiosius per aluum, quam per vrinam serum educere obseruatur.

## §. XIX.

Hinc est, quod in obstructionibus renum, vesicæ & ductuum vrinariorum præcauendis, & si adfuerint soluendis, nostrum sal, si mature & crebrius præsertim cum aliquot nitrigranis vsurpetur, multis nominibus Sedlicense antecellat. Et cum ob aborbentem suam facultatem, acidum, cuius cum terra connubium gignit calculum, cicurare & in medium sal conuertere valeat; hinc tam ad auertendam tartarei coaguli genesin, quam exturban- dum mitiorem calculum insignis est efficaciam. Quo nomine etiam iis commendari satis vix potest, qui vel ob natiuam vel ab alio qualicumque errore diætetico contractam renum ac vrinariæ vesicæ imbecillitatem eiusmodi calculosis concretionibus & generandis & fouendis sunt idonei. Quemadmodum pariter singularem eius experiuntur efficaciam, qui vehementes a calculo in arctum & neruosum vrereturum cauum intruso dolores sentiunt; quibus præ omnibus aliis medicinis lithonripticis, tam resoluendo, præsertim si recens fuerit, tartarei



tartarei mucii concrementum, quam exturbando illius copiam, egregie & cito opitulatur sal Carolinarum. Quos saluberrimos effectus frustra a Sale Sedlicensi expectaueris,

## §. XX.

Supereſt alia non inferioris dignitatis in Carolinarum ſale virtus diaphnoica, quam accedente præſertim copioſo calidi infuſi potu iis maxime præſtat, qui vel ob ſicciorẽ vel cachecticum corporis habitum aut impeditam a quacunq; cauſſa tranſpirationem multos viſcidos in ſubcuarneis tubulis firmiter impactos ſuccos continent. Quos & fluxiliores reddendo, & vaſorum excretoriorum contractionem a tergo. promouendo, promte per corporis corticem expugnat. Et cum omni calefaciente virtute careat, ideoquoque merito cunctis volatilibus, oleoſis ſulphureis acreſinofis præfertur diaphoreticis; quippe quæ ſanguinem quidem ſatis commouent & excagitant, ſed quia ſpiſſum, qui ſeri per poros exitum præcludit, mucum non diſſoluunt, ſæpius plus noxæ, quam emolumenti afferunt.

## §. XXI.

Triplici itaque hac aperitiua. tam aluum laxante, quam diuretica, & ſudorem mouente facultate omnibus iis ſal noſtrum te commendat morbis, quorum cura ad ſingulas harum excretionum ſpecies ſimul reſpicere medentes iubet. Eo autem ſelicius hæc ſingula exſequitur, ſi cum aliis hiſce indicationibus ad æquatis coniungatur medicamenti. Miram hinc in hydrope anarſarca, cum oedematofa pedum tumore, virium proſtratione, & vrinæ ſuppreſſione iuncta, cum pilulis baſſamicis alternatim exhibiti virtutem eſſe, nouiſſimo exemplo comprobatum eſt: Siquidem copioſum per aluum & vrethram

ſer-

ferum educendo & leniorem mane in lecto diaphoresin mouendo id efficit, vt detumescantibus intra paucas hebdomades uentre & pedibus, appetitus & pristina sanitas ægro redierint. Eadem ratione egregiam in febribus intermittentibus, quartana, & tertiana pertinacioribus sistendis exserit efficaciam, si, vel solum, vel cumæquali corticis china aut chaccarillæ in pulverem redacti portione mixtum, diebus intercalaribus bis vel ter, imo aliquot ante paroxysmum horis ad drachmam unam assumatur. Quem in finem & sub connubio lapidum eancrorum preparatorum, nitri & cinnabaris, loco pulueris famigeratissimi antispasmodici dicti ad preparandos, ut eo commodius evacuentur, noxios humores, & imminuendam spasmodorum febrilium vehementiam, tam ante paroxysmum, quam sub eodem ad æstum in sanguine præternaturalem suppressendum, & capitis dolores ex stomachi vitio ortos leniendos, summo cum fructu potest exhiberi.

## §. XXII

Porro cum sæpius contingat, ut ex febribus iusto citius suppressis, grauiores viscerum labe, vasorum sanguineorum inprimis hepatis etlienis infarctus, ac glandularum mesenterii & pancreatis obstructions oriuntur, hinc appetitus pereat, digestio vacillet, nausea cum vomitibus familiaris fiat, corporis externus habitus fiat cachecticus, ictericus, cum virium languore, & capitis debilitate; ibi ad hostilem materiam, quæ a febre cohibita remansit, e corpore expedite proscrubendam, hoc sale cum amaricantibus & balsamicis extractis mixto, non neglectis spissam lympham incidentibus & diluentibus potibus mira effici pluribus observationibus nobis comprobatum est. Quo scopo & elixirium ex extractis amaricantibus cardui bened. absynthii centaurei minoris, & sale  
Caroli-

Carolinarum, singulis ad unam drachmam sumtis, in aquæ menthæ cum vino paratæ unciis sex solutis, magnæ in ejusdem indolis morbis efficaciam deprehendimus. Atque hac ratione in cachexia, chlorosi, ictero, atrophia, expeditius sanandis, obseruato simul conuenienti vitæ & victus regimine, felicissimos nos fuisse, ingenue testamur.

§. XXIII.

Neque vero prætereundum hoc loco est, quod si uulgaris laxantibus addatur nostrum sal, eorum virtutem mire exaltare valeat. Ita si mannae unciæ vii in aqua veronicæ, aut menthæ dissolutæ, salis Carolinarum drachma vna adiciatur, mixtura hæc interposito calidi infusi Thee vsu epota, plus præstabit, quam siuæ vel folius mannae unciæ assumptæ fuerint. Deinde quum pilulæ, quæ a variis hodie ad normam Becherianarum paratæ nomine Balsamicarum prostant, sæpius ægrotantium præsertim robustiorum, & medentium expectationem in laxanda aluo fallant; certe vix melior iisdem addi potest stimulus, quam si assumpto vesperi sufficienti earum numero, insequente mane duæ vel tres Carolinarum salis drachmæ subiungantur. Pari ratione cum anthelminticis maritatum, in subducenda verminosa colluue, & sistendis, quæ ab intestis hisce hospitiibus humano corpori familiares sunt, atrocibus pathematibus egregie conducit; vti id recentissimo infantis exemplo comprobatum habemus; e quo beneficio supra descripti pulveris ex cortice chacarillæ & sale nostro concinnati, magnam ascaridum farraginem euocatam vidimus.

§. XXIV.

At quam præstans salis Carolinarum in variis corporis afflictionibus virtus deprehenditur, tam impar est causis morborum & imminendum & præsentium superandis, nisi conuenienti

enti & sufficienti fluido solutum in corpus deferatur. Conueniens illud primo debet esse, & salii recipiendo & cum humoribus nostris permiscendo; sufficiens autem, vt corporis vascula subtilissima transire & cum humoribus omnis generis virtutem suam medicinalem communicare possit. At vero cognoscimus natura ipsa duce, aquam communem simplicem thermarum fluido similem, purissimam, a calcareis foetidibus liberam, ex fonte vel communi, vel si fieri potest foterio, recenter haustam ac spirituoso aethereo elemento copiosius imbutam omnibus aliis liquoribus iure meritoque anteferri. Hinc est, quod vel ipsas Carolinas vel Selteranas, Schwalbaceses, Egranas aliasque, quæ medicinali facultate se nobilitarunt, aquas, præsertim si in loco natali vsurpari possint, pro vehiculo huius salis præ omnibus aliis multiplici vsu confirmati commendemus. Dicit enim vix potest, quantum ipsorum fontium adaugeatur virtus, si eorum potus crebriori nostri salis vsu secundetur; quod præsertim si cum fructu faciunt, quibus aquæ potatæ in primis viis resistentes viscerum imbecillitatem atque atoniam minitantur. Neque vero minoris efficaciz est nostrum sal, si aliis aquarum speciebus præcipue cum salutaribus, sanguinem purificantibus herbis & radicibus, vt Scorzonera, cichorei, veronica, decoctis ipso etiam sero lactis solutum, vel calide vel frigide, prout optime fert ventriculus, sufficienti copia successiue hauriatur.

## §. XXV.

De proportione vero menstrui ad salis efficacem non tamen ingratum vium accommodanda hoc tenendum est, quod quo largiori sal excipiatur fluido, eo & citius, in primis viis

viis repurgandis, ac referandis viscerum obstructionibus, & potentius operetur. Optima qua sensibiliorum etiam gustui consultitur, hæc erit methodus, vt decem vel duodecim fluidi partibus vna saltem salis portio addatur. Quare qui robustiori fibrarum systemate instructi & ægrius commouendi sunt, ex libra vna medica aquæ, vnam salis vnciam haurire poterunt; sensibilioribus autem vt feminis, & viris mitioribus fibris præditis semuncia vel drachmæ sex ex libra medica dimidia vel octo vnciis fluidi assumptæ satisfacient. Pueris etiam pro diuerso virium ac corporis statu, vnam vel duas drachmas ex quatuor liquidi vnciis potandas commendamus. Hac successiue epota portione commodum erit plura infusi medicinalis Theiformis ex herbis resoluentibus & roborantibus parati vascula calida tamdiu subiungere, dum aliquot sedes prouocata fuerint. Quum vero ad earundem liberum ac promptum successum multum faciat, si ventriculus alimentis, quæ spicula salina inuoluendo eorum vim infringunt, non grauatus fuerit; hinc est, quod assumptionem nostri salis potius matutino, quam pomeridiano aut vespertino tempore suadeamus.

## §. XXVI.

Varias hæctenus, quas interne sumtum Carolinarum sal, virtutes exserit, commemorauimus. At monendum quoque est, illud & externe non omni fructu carere: Primo quidem clysterum ingrediens esse potest, eo potissimum tempore, ubi a flatibus aut stercoreibus induratis relaxata intestino-

D 2

rum crassorum fibræ toni augmento egent, ut in ejciendis fordibus officio suo satisfaciant. Quo scopo vel solum sal Carolinarum, aqua calida solutum, & satis dilutum injici, vel aliis oleosis, mannatis & demulcentibus salis communis loco ad uncia unius vel dimidiæ pondus commodissime admisceri potest. Deinde cum salium mediorum in purificandis & consolidandis externis foetidis ulceribus alias non infructuosa sit efficacia; ideo quin & hoc nomine ad externos usus sal nostrum commendari possit, nulli dubitamus.

## §. XXVII.

Expositis itaque variis ac præstantissimis Carolinarum salis, in plurimis nostri corporis grauioribus ac pertinacibus afflictionibus tam auertendis, quam expugnandis, utilitatibus, superest, ut de cauto ac circumspecto illius, pro varia subjectorum æque ac morborum differentia, usu pauca adhuc subjiciamus. Quare notandum I.) est: quod cautius hoc uti debeant omnes, qui teneriori fibrarum & membranarum compage, quæ facilius per salina spicula ad spasmos irritatur, instructi sunt: unde nec infantibus, nec adultis, qui a nativa generis neruosi debilitate ad varios spasmodicos affectus inclinant, nec feminis sensibilibioribus largiorem & frequentiorrem ejus usum commodum judicamus. II.) Quantum cachecticis, obesitis & sero abundantibus personis confert sal Carolinarum, tantopere copiosior & crebrior illius assumptionis dissuadenda est, qui vel a natura macilentioris sunt corporis habitus, vel a morbo grauiori languescunt, vel denique per ætatis rationem vasa exsucca & collapsa gerunt: eo quod humidum copiose educendo fibras ventriculi rigidiores

res & ad motum ineptas reddit, hinc digestionis & nutritionis negotium labefactat. III.) Eadem est ratio, quare nec feminis post partum ad educenda lochia saltem non sine pilulis balsamicis uterum roborantibus atque expurgantibus exhiberi debeat. IV.) Similiter iis non conducere videtur sal e thermis productum Carolinis, qui spasmodicis afflictionibus crebrius tentantur, & a leuiori causa diarrhoea, torminibus ventris, cardialgia ac colica conuulsiva infestantur; quapropter & abstinere ab eo penitus debent, qui ab acri in ventriculo & duodeno hospitante bile, vehementes ilei rostones, vomitus, ructus & diarrhoeam patiuntur. V.) Homines, qui scorbuticis & falsis humoribus sceti, catarrhosis capitis ac pectoris defluxionibus, variis quoque in cute efflorescentiis, ut scabie, purpura, febre miliari saepius infestantur, sal Carolinum copiosius exhibitum, augendo humorum dyscrasiam & arrodendo vasa ventriculi magis laedit, quam iuvat; Proinde nec in ulceribus internis, ad quae vera phthisis etiam pertinet, nec fluore albo, nec lue venerea, gonorrhoea inveterata, bonis cum agrorum rebus usurpatur.

## §. XXVIII.

Quamuis egregia sit nostri salis vis resoluens atque per varia emunctoria euacuans; ubi tamen inueterata praesto fuerit glandularum obstructio aut viscerum pertinacior infarctu, in cassum adhibebitur. Nihil itaque in scirrhosa glandularum mesenterii omenti ac pancreatis induratione, & pulmonum tuberculis efficiet. Quemadmodum porro in omnibus tam internis partium nobiliorum, vt ven-

tricoli, diaphragmatis, pleuræ, quam externis inflammationibus consultius est diaphoreticis, ac demulcentibus insistere, quam fibras nerveas salinis multis irritare; ita & in iisdem, nostri salis usum merito interdiciamus. In catharro suffocatio vel apoplexia, siue serola fuerit siue sanguinea, sal nostrum plane est inefficax.

§. XXIX.

Sed sufficiat hisce viam medentibus monstrasse, qua ratione ad varia afflictionum genera præstantissimi Carolinarum salis usum secure & cum emolumento adaptare debeant. Attentos plura forsitan docebit usus & meditatio. Nos si de singularibus quibusdam eius virtutibus amplius instruxerit experientia, easdem data occasione cum publico fideliter communicare minus dubitabimus.

T A N T V M.





NOBILI ET EXIMIO  
DOMINO CANDIDATO

S. P. D.

PRÆSES.

**I**N sole & sale, omne quod sapientes querunt, reperiri, celebrata inter philosophos est parœmia. Nos missis futilibus istis Alchymistarum, qui sibi hoc dictum applicare cupiunt, commentis, summam illam solis & salis in œconomia rerum naturalium administranda præstantiam ac usum & philosophis & Medicis non satis commendare possumus. Est enim magnum illud & stupendum solis sidus mundi quasi anima seu primum mouens, cujus calore & influxu & animantia & vegetantia viuunt, germinant, secundantur, nutriuntur, conseruantur, ac motum robur & vigorem accipiunt. Ex omnibus præterea, quæ benigna natura produxit, rebus corporeis, nihil est, quod tantam vim & potentiam ad animantium vitam & sanitatem tam conseruandam quam destruendam habeat, quam ipsa salia: quorum diuersam indolem atque virtutem maxime omnium Medicum nosse & perscrutari oportet. Nam salia & morbos progignunt, & morbos  
etiam

etiam sanant. Et cum medicinales salutare fontes  
suam in auertendis & expugnandis longis & atrocibus morbis, a salibus efficaciam mutuuntur, idcirco  
eorum salina ingredientia paulo exquisitiore chymico  
examine explorare laudatissimum est institutum. Qua-  
re nec possum satis Tuam Clarissime Dne Can-  
didate in hoc studio industriam laudare; quam  
presens luculenter ostendit dissertatio. Tu pharma-  
centico-chymica bene imbutus scientia ante trienni-  
um ad nos accessisti, & magna diligentia discendi-  
que ardore artis medica studio animum applicuisti.  
Quapropter perspecta simul officiosa Tua mente, Te  
omnibus opibus destitutum & benevolentia & bene-  
ficiis pluribus adjuuare, & cum in praxi bene ver-  
satum Te cognouimus, honoribus etiam Doctoralibus  
ornare minus dubitauimus. Faxit igitur summum  
Numen, ut spem quam Tecum plurimi de Te fo-  
uent, impleas, imo longe adhuc superes, talemque  
Te exhibeas, qualem fore, quibuscunque diligen-  
tia Tua & animus inseruendi cupidus perspecta  
fuere, augurantur. Breue quidem adhuc mihi su-  
perest uiuendi tempus, ut non ampla Tibi officia  
possim polliceri: Nulla tamen studiosissimum Tui  
animum declarandi occasio praterlabetur. Vale.  
Dab. e Museo, d. 22. Maji, 1734.

CLARIS-

CLARISSIMO ATQVE DOCTISSIMO  
DOMINO CANDIDATO  
NICOLAO BORRIES

S. P. D.

CAROLVS AVGVSTVS BOEHMER, D.  
In Confil. Rer. Bellic. & Domanial. Potent. Reg.  
Boruff. Audit. & Scabin. Regii  
Assessor.

**S**I quantum in republica gubernanda iurispru-  
dentia potest, tantum etiam in conseruan-  
da hominum sanitate medicina valet scien-  
tia: dubitari profecto non potest, quin ii  
tanquam pestis reipublica sint habendi, qui circum-  
foraneorum more, neque in theoria satis instructi,  
neque eam rite applicantes, magnum nomen medici  
tueri, satisque secure agrotantibus assidere gestiunt.  
Cum enim temeritas & imprudentia eorum pectora  
invaserit, morbo vero laborantes improbam mercedis  
spem premio sollicitent, fit certe, ut sibi potius quam  
iis, consulant, magnumque reipublica adferant detri-  
mentum.

E

mentum. Quod etiam omnibus statim in oculos incurreret, nisi prosperos eorum, si quos fato quodam faciunt, progressus, sol adspiceret, aduersos vero telus tegere videretur. Hoc genus hominum merito contemnunt cordatissimi mortales: e contrario magni habent eos, qui genuinis artis medicae principiis instructi conseruationem & propagationem sanitatis ac vite humane quouis modo promouere student, idque fideliter atque prudenter. Ad horum censum optimo iure Te refero, Clarissime Domine Candidate, non ex adulatione quadam, ut vulgo moris esse solet, sed ob fidelitatem & prudentiam Tuam in applicanda arte medica plane singularem, cuius specimina egregia & mihi & aliis edidisti. Pharmaceutica iam cognitione & chemica instructus in alma Fridericiana preceptorem elegisti venerandum Academiae nostrae senem, ILLVSTREM HOFFMAN-NVM, qui pristinam medicinae dignitatem, sub tenebris & squalore veluti sepultam, incredibili ardore & fortuna ita restituit, ut fama tanti viri per vniuersam fere Europam penetrauerit. Id unicum adduxisse sufficiat, unde fausta quaeuis ac felicia Tibi augurari possum, ita ut non tantum dignus sis eo honoris gradu, quem in amplissima medicorum celebritate hodie auspiciato conscendis, sed etiam sperandum sit, fore, ut optime reipublicae inseruias, atque laborum

*laborum tuorum fructus colligas amplissimos. Quapropter gratulor Tibi ex animi sententia, Deumque optimum maximum precor, ut diu Te saluum incolumemque seruet, quo & futuro etiam tempore aliorum commoda & opes & consilio usque quaque possis promouere. Caterum sic Tibi persuadeas velim, me, si quae Tibi profutura intellexero, nunquam esse defuturum. Vale. Scrib. d. XXI. Maji anno MDCCXXXIV.*

**S**ie edle Wissenschaft, die alle Krankheit heilet,  
Und unsrer Lebens-Zeit gar oftmahls Frist ertheilet,  
Wird von dem Höchsten selbst so hoch und werth  
geschätzt,

Daß Er sich in der Schrift selbst zu den Aerzten setzt:  
Wohl Dir, Geehrter Freund, Du bist ein Arzt ge-  
worden,

Und heute giebt man Dir die Freyheit von dem Orden.  
Ich wünsche, daß Dein Fleiß beständig glücklich sey,  
So setzt Dich einst der Ruf den größten Aerzten bey.

Mit diesen Zeilen wolte dem Geehrtesten  
Herrn DOCTOR ergebenst Glück  
wünschen

**J. J. Lange,**

Mathes. & Philos. Prof. Publ. Ordin.

© 2

Dom

**S**Om Carols Bader Salz gelahet und gründlich schreiben,  
Kan ohne gutes Salz der Weißheit nicht gesehn;  
Und solche Rede mag nicht ungerühret bleiben,  
Wo man des Salzes Krafft versucht und Selbst  
gesehn.

Mein wehrter Horries Dein Salz pflegt gut zu schmecken;  
Dein scharffer Sinn hat Dich mir längst beliebt gemacht.  
Du bist geschickt den Grund recht schmachhaft zu entdecken.  
Und hast Dein Salz also nicht übel angebracht.  
Zu diesem Salz-Werck nun bezeug' ich meine Freude  
Darüber Halle Dich Herr Doctor nennen muß.  
GOTT sey Dein Heil-Brunn selbst und Deine Seegens-Weide.

Das wünscht

Alt-Brandenburg  
de n 17. May  
1734.

Dein alter Freund

Doctor Cothenius.

**S**ey Spöttern ist es fast zur Mode worden,  
Daß man der heutigen Poeten Orden  
Für eine Junfft galanter Lügner hält.  
Was Wunder, daß mir auch der Muth entfällt;  
Und meine Muse schon den Kiel zur Tilgung führet,  
Eh noch ein tüchtger Reim das leere Blatt berührt?

Sedoch was hindert mich der Ruff der Dichter?  
Ich nehme Dich, Hochwehrter Freund, zum Richter  
Und wahren Zeugen meiner Redlichkeit.  
Dir ist von mir ein treuer Wunsch geweyht,

Und

Und mein Gedichte zielt zu meines Freundes Ehren.  
Drum wird man nichts von mir als lauter Wahrheit hören.

Die Freundschaft so ich nun in dreym Jahren  
Durch Treu und Redlichkeit bewährt erfahren  
Verdient nebst Deinem unverdroßnen Fleiß  
Von mir und iedermann besondern Preis.  
Ich setze meines Theils nur diß zu Deinen Ehren:  
Es müsse sich Dein Glück wie Deine Tage mehren.

Diemit wolte des Herrn Doctoris  
gütigen Angedencken sich bestens  
empfehlen.

Ernst Gotthold Struve.

Primislauens. Vearo-March.  
Med. Cand. oppon.

---

**S** Jugend, Wissenschaft, und Fleiß sich selbst verbinden,  
Da krönt Gelehrsamkeit die ersten Jahre schon;  
Selbst die Minerva läßt ihm Ehren-Kränze winden,  
Und schenkt den Ehren-Schmuck zum wohlverdienten Lohn.

Der ist's geehrter Freund, der Deine Scheitel zieret,  
Der ist's der Dem Verdienst Dir längst hat beygelegt,  
Den Dein gelehrtes Haupt trotz aller Neider führet.  
Sich was Dein grosser Fleiß vor Ehren-Früchte trägt?  
E 3 Wolan

Wolan so wünsch ich Dir nur künfftig güldne Früchte:  
Es schlage alles wohl bey deinen Curen an,  
Das Glück zeige Dir stets ein vergnügt Gesicht,  
Daß sich Dein Freund mit Dir auch künfftig freuen kan.

Hiermit wolte zur Doctor - Würde  
gratuliren, und sich seiner besän-  
digen Freundschaft und gütigen  
Andenken bestens recommen-  
diren.

P. A. Böhmer.  
Medic. C. oppon,

---

**S**Vnt quos Pæonijs iuuat impallescere chartis,  
Qui callent medicæ fata vicesque scholæ.  
Qui *Nili Veteris* nantes in gurgite cæco,  
*Hermetis tabulam* dente manique tenent.  
Quos non herba potens ad opem succusque medendi  
Vtilis, aut radix quantulacunque fugit.  
Qui tanquam digitosque suos vnguesque receasent  
Morborum species, semina, signa, gradus.  
Et tamen aduersus primæ friguscula febris  
Non audent operam suppeditare tuam.  
Sed: Renocate gradum, pulsantibus ostia clamant,  
Nulla domi nostræ venditur are salus.  
Sunt alii, medicæ vix Alpha & Betha scientes  
Artis, honorati membra pudenda chori,

Qui



Qui sibi promittunt ægri cuiusque medelam  
 Et cæcas adhibent ad mala quæque manus.  
 Qui, minus ex voto stolidis cedentibus ausis,  
 Voce carens, dicunt, omnia condit humus.  
 Sed male. Nam vestris, temeraria turba, trophæis  
 Os vulgi, Satyra, celsa theatra scatent.  
 „Quid bardus Themison aliud, quam sanguine venas  
 „Et nummo oculos euacuare, potest.  
 „Hic, laturus opem, narrat vaga murmura sama:  
 „Assidet hic muto, mutus & ipse, toro.  
 „Hic homines iugulat, non tantum vindice nullo,  
 „Ast quoque perfricta præmia fronte petit.  
 BORRIESENIADÉ, mediam sapienter iistis  
 Inter utrosque viam TV similesque TVI.  
 VOBIS nec placuit vanum sine fruge putamen,  
 Nec nuclei fractam spes fuit ante nucem.  
 VOS neque perpetua marcescere iuuit in umbra,  
 Difficiles cerebro parturiente logos.  
 Nec meditatundum, si res tempusque ferebant,  
 Scalpere demorso tædunt vngue caput.  
 VOS neque debilibus seapulis atque impare collo,  
 Curandi nimium mox subiistis onus.  
 Nec, cum suppeterent vires duxistis honorum,  
 Vel leuibus nunquam bella mouere malis.  
 Tempus *Amice*, venit confecti meta laboris,  
 Virtuti tribuens digna brabæ TVAE.  
 Macte nouo *Medici* titulo: *medicare* dolorum  
 Omne genus: parti nominis omen habe.  
 TE mors aufugiat veniente: pedissequa semper  
 Advolet ad nutum vita salusque TVVM.  
 Gloria BORRICHII BARTHOLINIQVE resurgât,  
 Laudibus & meritis accumulata TVIS.

Sic

Sic Galenus opes dabit, & quæ sacculus olim  
Sparlerat angustus, colliget ampla vehes.

*Sic Domino Respondenti, Populari  
atque Amico longe honoratissimo,  
summos in Medicina honores gra-  
tulantur.*

C. C. Carstens. A. G. Carstens.  
Jurium Studiosi.



00 A 6332 (1)

VD 18

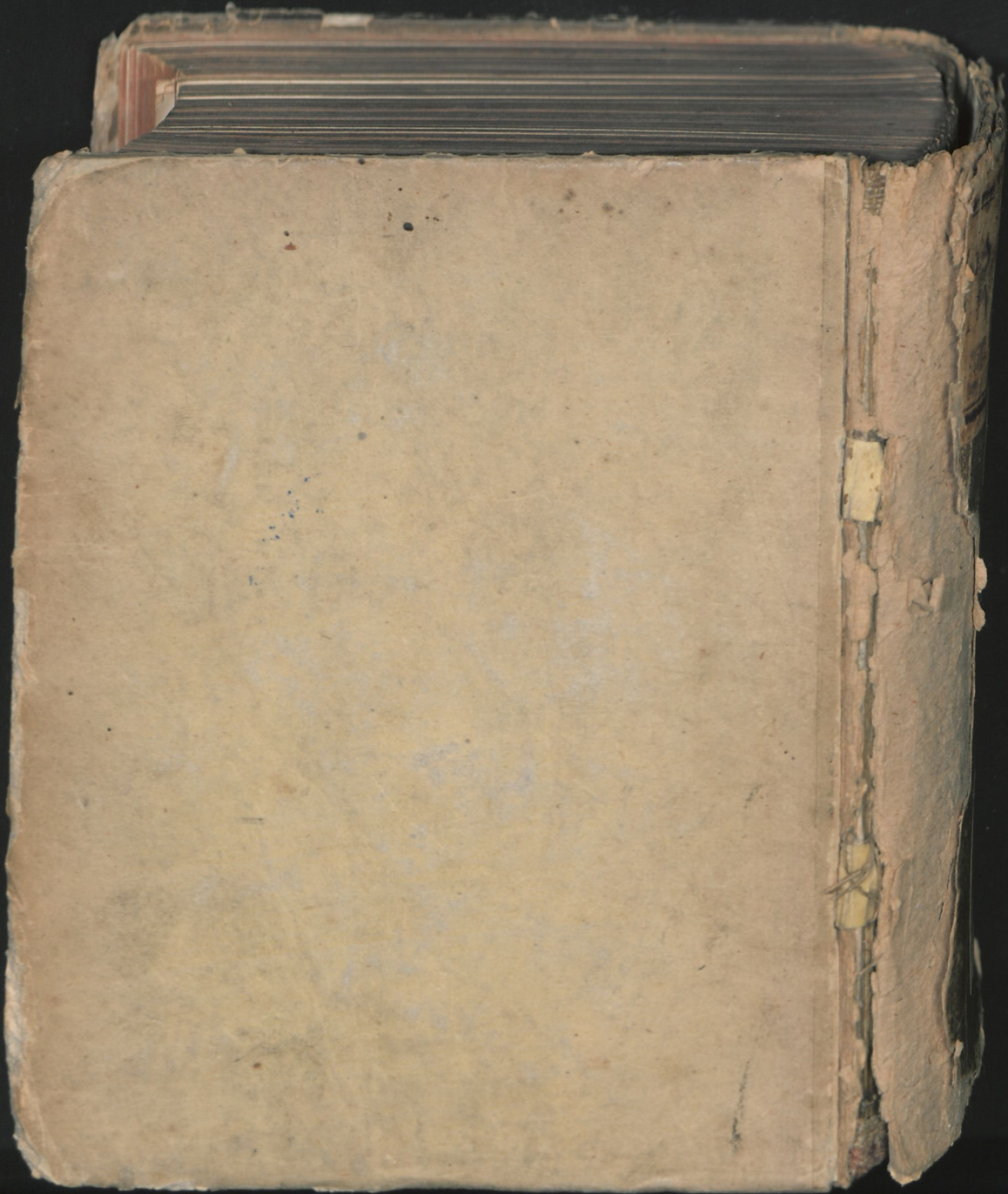
ULB Halle 3  
002 836 610



86

Reha ✓





32.

AVGVRALIS CHYMICO-MEDICA  
DE

# MEDICINALI COLINARVM

*QVAM*

TE SVMMO NVMINE

REGIA FRIDERICIANA

PRÆSIDE

RICO HOFFMANNO

ORDINIS MEDICORVM SENIORE

h. t. DECANO

ADV DOCTORIS

CINA HONORIBVS AC PRIVILEGIIS

ORVM RITE CAPESSENDIS

*Maji Anni MDCCXXXIV.*

RVDITORVM EXAMINI

SVBIIGIT

AVS BORRIES

AFNIA DANVS.

MAGDEBVRGICE

CRISTIANI HILLIGERI, ACAD. TYPOR.

